

Nästa Fredspris – För Freden

Av Olle Törnquist

Fredspriskandidater nomineras bl.a. av några professorer vid Oslo Universitet. Inför 2005 tänkte jag föreslå Munir, Indonesiens främste kämpe mot våldet och för mänskliga rättigheter och demokrati. Men säkerhetstjänsten hann före och lönmördade honom. Och jag tappade lusten att föreslå andra. Efter årets pris ångrar jag passiviteten. Inte för att det är fel att uppmärksamma klimatproblemen, men vädrets betydelse för freden är ungefär lika entydig som den gamla teorin att fattigdomen i u-länderna beror på att det är varmare där än här. Så bortsett från spekulationer om att det norska misslyckandet i Sri Lanka tonat ner intresset för de direkta fredsfrågorna, är det inte lätt att förstå hur nobelkommittén kunnat förbise Ahtisaari och de andra i Aceh. De ordnade ju både fred och demokrati, och därför också återuppbyggnad, efter decennier av strider och den värsta naturkatastrofen i mannaminne. Vad mer kan man begära?

Förhoppningsvis var problemet bara, att stenansiktet från Viborg inte var ensam om miraklet och att ingen av de andra var riktigt kvalificerad. Skulle Indonesiens president Yudhoyono också vara med blev det fel, för i Aceh var vicepresidenten Kalla viktigare. Men Kalla vore också fel, eftersom hans recept är att köpa fred till priset av korruption och nya konflikter. Och skulle någon av dem ändå belönas, så kunde inte ledaren för motståndsrörelsen GAM uteslutas. Men att ge Prins di Tiro i Alby en del av priset vore lika intelligent som när svenske kungen hyllade Sultanen i Brunei. Istället borde man ha lyft fram de nya demokraterna inom GAM och i civila organisationer – som faktiskt arbetade för freden. Men det hade varit för komplicerat. Problemet med fredspriset är nämligen, att symboliska ledare oftast sätts före vanligt folk och avgörande processer.

Dock, nu finns det kanske en lösning. Om några av dem som ordnade fred och återuppbyggnad i Aceh med hjälp av demokrati 'bara' fann ett liknande sätt att motverka den korruption och det utbyte av beskydd och tjänster som nu riskerar att undergräva alla framstegen – ja, då kunde man både belöna symbolen för de tidigare framgångarna och uppmuntra dem som i samma anda försöker lösa de nya problemen.

Varför har det gått så bra i Aceh? Varför hotas nu detta? Varför är det viktigt och vad borde göras? Låt mig svara med hjälp av resultat från pågående forskning om politiken efter tsunamin.

Tvärt emot argumentet för årets nobelpris kan man inte förklara framstegen i Aceh med att global medvetenhet om en miljökatastrof (tsunamin) gjorde att alla kom samman och fick massivt internationellt stöd för fred och utveckling. Då skulle ju något liknande ha skett i Sri Lanka. Vidare räcker det inte heller att peka på de uppenbara 'fördelarna' i Aceh jämfört med Sri Lanka: att Aceh hade mindre etniska konflikter, en svagare gerillarörelse, ett mer aktivt civilsamhälle och att nyvalda presidenter i Jakarta satsade både på decentralisering och att fred kunde vara mer lönsamt än krig. Alla dessa faktorer var säkert viktiga, men de gällde

även i andra Indonesiska konfliktområden som t.ex. på Sulawesi – och där gick det inte alls lika bra som i Aceh.

Så vad var då de avgörande positiva faktorerna? Först, att även om nationalismen i Aceh inte var medborgerlig, så var den mer grundad på geografiska gemenskaper än etniska eller religiösa särintressen. För det andra, att fredsöverläggningarna inte monopoliserades av regeringen och gerillan. Redan i kulisserna beaktades t.ex. även partierna och militären i Jakarta och civilsamhället i Aceh. Och så fort avtalet var undertecknat involverades ännu fler aktörer i de offentliga samtal och de övervaknings- och samarbetsorgan som man enats om. För det tredje, att förhandlingarna inte (som annars ofta är fallet) handlade om att skapa vapenvila medan man i det oändliga försökte göra upp om orsakerna till konflikterna. Istället enades man om att snabbt skapa demokratiska institutioner som politisk jämlikhet, fria val, och ett lokalt partisystem – inom vars ram man sedan kunde diskutera och försöka lösa problemen, istället för på slagfältet och runt ett litet förhandlingsbord.

Hur var detta möjligt? Det fanns fem orsaker. Ett, att både GAMs och Jakartas militära strategier hade underminerats. GAMs antagande att Indonesien höll på att falla sönder stämde inte; och militärens segrar var lika dyrbara och förödande som Bushs krig i Irak. Två, att ett svagt men ändå demokratiskt orienterat system växt fram i Indonesien som parterna kunde enas om att förbättra och använda. Tre, att presidenterna köpte samtycke bland politiker och militärer i Jakarta. Fyra, att demokraterna i och kring GAM lyckades försvaga traditionalisterna och vinna en jordskredsseger i lokalvalen. Fem, att den utländskt finansierade återuppbyggnaden var långt ifrån perfekt men hölls utanför politiken. På så vis begränsades betydelsen av militärens och de traditionella politikernas mäktiga symbios med affärsmän och religiösa ledare, åtminstone tills demokratin fått en chans och nya ledare valts.

Idag är dilemmat, att det inte finns en motsvarande strategi för hur de nyvalda politikerna inom ett drygt år ska kunna ta över ansvaret för återuppbyggnad och utveckling från Jakarta, Världsbanken, länder som Sverige och Norge och internationella NGOs. Det finns mycket pengar hos givarna – för återuppbyggnad efter tsunamin. Men väldigt lite av dessa medel kan alltså användas av myndigheter och specialorgan för att integrera soldater, milismän och de otaliga offren för decennier av konflikt i en positiv bred samhällsutveckling. Ännu värre är, att försöken att överbrygga klyftan inte är demokratiskt organiserade. Inom en ogenomskinlig gråzon ber istället affärsmän och gamla kommandanter nya politiker och dess partners om diverse kontrakt och fördelar – allt medan biståndet drivs ungefär som förr och den gamla offentliga administrationen är genomkorrupt. Värst av allt: så länge det är brist på tillräckligt och jämlikt stöd till de gamla kämparna och alla våldsoffren, har även de bästa demokraterna inom nationaliströrelsen små möjligheter att konkurrera med traditionalisterna utan att ge förmåner till just sina sympatisörer.

Om inte Aceh ska drabbas av liknande våld som i Öst Timor och liknande korruption och maktmissbruk som i vanliga indonesiska provinser, gäller det alltså att snabbt vidareutveckla samma framgångsrika modell som stakades ut i fredsförhandlingarna – d.v.s. att förbättra demokratin så att problemen kan

hanteras inom dess ramar. Förut handlade det om att gå från slagfältet till demokratisk politik. Nu handlar det om att gå från korruption och utbyte av beskydd och tjänster till en hjälpligt opartisk administration och till någorlunda rättvisa kanaler för vanligt folk att be om stöd och utkräva ansvar.

I fråga om administrationen finns det bara en realistisk väg: givare som Sverige och Norge måste förmå Världsbanken och dess partners i Jakarta, att omedelbart satsa massor av 'tsunami-pengar' på att främja 'gott styre' inom den offentliga administrationen, tillsammans med nyvalda politiker och potentiellt goda tjänstemän. De sektorer och personer som anpassar sig får ta över utvecklingsarbetet, andra inte. Detta i sin tur kräver både folkligt stöd och att vanliga människor kan be om hjälp utan att gå till sina beskyddare. Därför behöver de nyvalda demokraterna och deras partners också få bistånd att bygga institutioner för deltagande styre i distrikt och byar, ungefär som i Porto Alegre i Brasilien. Då återstår problemet, att sådana system också förutsätter folkrörelser. I Aceh är de flesta av dem svaga och beroende av t.ex. politiska och religiösa patroner. Dock finns det en del organisationer som betonar lika medborgerliga rättigheter; inte minst bland kvinnor och några av deras föreningar, Sharialagarna till trots. Det är en god början som också må backas upp.

Om demokraterna i Aceh (inklusive nyvalda guvernören och viceguvernören Irwandi och Nazar) med stöd av framsynta givare stakar ut en sådan väg enligt samma logik som i fredsarbetet, borde de alltså uppmuntras genom att få dela 2008 års fredspris med Ahtisaari, symbolen för den ursprungliga modellen.

Det handlar inte bara om Aceh. På den globala nivån skulle ett sådant pris kunna bli en fyrbåk mot tesen som nu breder ut sig i kölvattnet av Balkan, Irak och Pakistan: att det bara blir mer krig och konflikter om inte mäktiga eliter får sitta kvar och skapa stabila institutioner innan det är dags för demokrati. Fallet Aceh visar ju tvärt om, att politisk jämlikhet och folklig kontroll av offentliga angelägenheter är ett både grundläggande och realistiskt sätt att främja fred och utveckling.

/slut